

S. PHILASTRIUS Brixienſis († ca 397)

LIBER DE HAERESIBUS (383/391)

- 659 XXXV. Post istum Carpocras nomine surrexit, et ipse dicens ^{PL}_{12, 1151} Unum Principium, de quo Principio, id est, de Deo, prolationes factae sint Angelorum atque Virtutum: quae autem Virtutes deorum sint, fecerint creaturam istam visibilem ubi nos consistamus. Christum autem dicit non de Virgine Maria, et divino Spiritu natum,¹ sed de semine Ioseph hominem natum arbitratur, deque eo natum carnaliter, sicut omnes homines, suspicatur.²

DIDYMUS Alexandrinus (313 † ca 398)

DE SPIRITU SANCTO (360/380)

- 660 31. [...] Ad Mariam angelus [*al.* archangelus], *Spiritus*, inquit, ^{PG}_{39, 1062} *sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*³ Creatrix igitur virtus Altissimi, Spiritu sancto superveniente in Virginem Mariam, Christi corpus fabricavit: quo ille usus templo, sine viri natus est semine.

DE TRINITATE (380/392)

- 661 Lib. I, cap. XV. [...] Καθὰ οὖν αὐτοῦ ἢ τῆς ἐνανθρωπήσεως κάτω ^{PG}_{39, 309} γέννησις ἑτέρα γενήσῃ οὐ συγκρίνεται (ἐκ Παρθένου γὰρ ἄρρευτος, ἀπήμαντος, ὅπερ ἡ φύσις ἡμῶν οὐκ ἔχει), οὕτω καὶ ἄνω γέννησις ἀκατάληπτος ὑπὲρ τὸ πλεόν, καὶ πᾶσαν ἐξαλλάττουσα γέννησιν ὑπάρχει· καὶ οὔτε ἀπιστεῖν χρή, οὔτε μὴν ζητεῖν ἢ ἐξηγεῖσθαι τὸν τρόπον ἡμῖν ἀσφαλές, τοῖς εἰ-

- 661 Lib. I, cap. XV. [...] Quemadmodum ergo terrena eius in In- ^{PG}_{39, 310} carnatione nativitas nulli alteri nativitati comparari potest (nam et ex Virgine * fuit, et sine fluxione, ac sine violatione, id quod natura nostra non habet): ita etiam coelestis nativitas incomprehensibilis maxime est, et a quavis discrepans nativitate. Neque vero aut fidem denegare oportet, aut tuta res nobis est quaerere, sive exponere, quomodo ea se habeat, cum ne dicere quidem possimus, quo-

¹ Le. I, 35.² CCL IX, 232.³ Le. I, 35.

*311

- *312 πειν μὴ δυναμένοις. Πῶς παρθένος ἔτεκεν μείνασα παρθένος, μήτε δὲ τὴν ἰδίαν ἡμῶν * γέννησιν ἐπισταμένοις· ὅπου γὰρ καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς εἰ ἐγινώσκομεν, οὐ πάντως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ, ἥτις καὶ ταῖς ἐπουρανίους δυνάμεσιν ἀκατάληπτος οὕσα τυγχάνει· διὸ σὺν ἐκπλήξει ὁ προφήτης φησὶν, περὶ μὲν τῆς κάτω γεννήσεως· «Καὶ ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ τίς γινώσεται αὐτόν;» ἀντὶ τοῦ «οὐδεὶς»· περὶ δὲ τῆς ἀνω· «Τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς ἐξηγήσεται;»
- PG 39, 576 [...] Οὐκ ἀρνούμενοι δὲ τὸν Δεσπότην σεσαρκῶσθαι διχα ἁμαρτίας ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Ἀδάμ, ὃ ἐστὶν ἐκ τῆς Παρθένου, ἢ τῆς ἡμετέρας· ταυτὰ φαμεν, μᾶλλον δὲ καὶ βεβαιούμεν τοῦτο διὰ τοῦ λέγειν ἐκ Πνεύματος ἁγίου γεγενῆσθαι. Ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, καὶ τὴν ἀρχὴν συμπαρῆν τὸ προαιώνιον καὶ προκόσμιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τῷ ποιητῇ τῆς ἡμετέρας φύσεως, οὐχ ὡς χρῆζοντι βοήθειας, ἀλλὰ σὺν ταυτότητι καὶ ἰσότητι θεότητος καὶ θελήσεως, καὶ οἷον μὴ ἀποτετημημένον τοῦ φωτός τὸ φῶς. 662
- PG 39, 793 Lib. III, cap. II, XX. Εἰ νοῦ παντός ἀνάκισται, πῶς Παρθένος βούσεως ἐκτός ἔτεκεν, μείνασα πάλιν παρθένος· πολλῶ μᾶλλον ἀνεφικτότερον, πῶς αὐτογενῆς Θεός καὶ Πατήρ, ἀνάρχως, καὶ διχα ἀάθους ἐξ ὅλου ἑαυτοῦ ὅλον ἰσομέτρως τέτοκε τὸν Υἱόν. 663
- PG 39, 832 Cap. IV. [...] Συναντιλαμβάνεται δὲ ἡμῖν, εἰς μὲν τὸ «Πρωτότοκος» 664

modo Virgo pepererit manens virgo: imo ne propriam quidem nostram generationem perspectam habeamus: quod si etiam nostram non ignoraremus, nullo tamen modo Dei quoque generationem cognosceremus, quae vel ipsis coelestibus virtutibus incomprehensibilis est. Quare cum stupore propheta ait, de terrena quidem natiuitate: *Et homo est, et quis cognoscet eum?* id est, *Nemo*. De coelesti vero: *Generationem autem eius quis enarrabit?* ¹

- PG 39, 575-576 [...] Haec autem dum dicimus, Dominum incarnatum esse sine peccato ex natura Adami, id est ex Virginis natura, aut ex nostra, non inficiamur: sed potius hoc confirmamus, cum dicimus ex Spiritu sancto generatum esse: quoniam, ut dictum est, initio quoque is, qui ante saecula, et ante mundum exsistebat, Spiritus Dei, simul aderat cum conditore nostrae naturae; neque vero cum ipso aderat tanquam cum eo, qui auxilio indigeret, sed cum identitate, et aequalitate deitatis, et volitionis aderat, ac veluti lux a luce non seiuncta. 662
- PG 39, 794 Lib. III, cap. II, XX. Si nulla percipere mens potest, quomodo Virgo sine fluxu pepererit, manens rursus virgo; quanto minus intelligi poterit, quomodo ille per se existens Deus ac Pater, ab aeterno, et sine passione ex toto semetipso totum sibi perfecte aequalem genuerit Filium? 663
- PG 39, 831 Cap. IV. [...] Suffragatur autem nobis quoad denominationes 664

¹ Isa. LIII, 8.

καὶ « Μονογενῆς », τὸ διηγῆσασθαι τὸν εὐαγγελιστὴν, ὅτι ἔμεινε παρθένος, « ἕως ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ». Οὔτε γὰρ ἐγαμήθη τιμὴ ἢ τιμιωτέρα πάντων καὶ εὐκλεσεστάτη Μαρία, οὔτ' ἄλλου μήτηρ ἐγένετό ποτε· ἔμεινε δὲ καὶ μετὰ κυοφορίαν αἰεὶ καὶ διὰ παντός ἄμωμος παρθένος, καὶ ὅμως πρωτότοκος αὐτῆς ὁ πλάσας αὐτὴν τε καὶ πάντας οὐκ ἀλόγως ἐκλήθη.

CONTRA MANICHAEOS

665

Cap. VII. « Ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν ἑαυτοῦ πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, περὶ ἀμαρτίας κατέκρινεν τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί ». Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. * Ἡ πάντων ἀνθρώπων σάρξ, ἐκ συνδυασμοῦ ἔχει τὸ εἶναι, δίχα τοῦ πρωτοπλάστου, καὶ οὐ ανέλαβεν ὁ Σωτὴρ. Οὐκ ἂν γὰρ ἄλλως σῶμα ἀνθρώπου γένοιτο, μὴ ἐπιπλακέντος τῷ θήλει τοῦ ἄρρένου. Ἐπεὶ οὖν ὁ Σωτὴρ ἐκ μόνης τῆς Παρθένου ἔλαβε σῶμα, τὴν ἀρχὴν οὐκ ἔχον ἐκ συνουσίας, ὁμοίωμα τὴν σάρκα τὴν Κυριακὴν εἶπε τῆς σαρκὸς τῆς ἐκ συνουσίας. Οὐ γὰρ καθάπαξ εἶπεν, ὁμοίωμα σαρκὸς αὐτὸν ἔχειν, ἀλλ' ὁμοίωμα σαρκὸς ἀμαρτίας. Τὸ δὲ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς ἀμαρτίας, σάρξ ἐστίν, μόνῳ τούτῳ λειπομένη τῶν ἄλλων σαρκῶν, τὸ ἄνευ ἀνδρὸς ἐσχηκέναι τὴν ὑπαρξίν. Ἐδεῖ γὰρ τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐρχόμενον, μὴ ἐκ συνδυασμοῦ σῶμα λαβεῖν.

PG
39, 1093

*1096

quidem Primogeniti, et Unigeniti evangelista narrans Mariam mansisse virginem, *donec peperit filium suum primogenitum*;¹ nam neque cuiquam nupsit illa summe prae omnibus honoranda, et maxime inclyta Virgo, nec alterius mater unquam facta est, sed post puerperium quoque mansit semper et omni tempore immaculata virgo, et tamen eius primogenitus recte vocatus * est qui et ipsam, et omnes formavit.

*834

665

Cap. VII. *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne*.² Quod dicit, eiusmodi est. Omnium hominum caro * ex coniunctione viri et feminae existit, excepta carne primi parentis et ea quam Christus assumpsit. Non enim alia ratione hominis corpus exstiterit, nisi masculus et femina misceantur. Igitur quia Salvator ex sola Virgine corpus assumpsit, quod ex non coitu principium duxit; idcirco carnem Domini, eius carnis quae ex coitu est, similitudinem vocavit. Non enim simpliciter habere eam carnis similitudinem dixit, sed similitudinem carnis peccati. Similitudo autem carnis peccati, caro est; uno duntaxat ex aliis carnibus illi desiderato, quod nulla viri opera nacta existentiam est. Decebat enim, ut qui ad salutem hominum veniebat, ex

PG
39, 1094

*1095

¹ Matth. I, 25.² Rom. VIII, 3.

Μηδ' αὖ ἔξωθεν τῆς τῶν ἀνθρώπων διαδοχῆς, ὡσπερ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἵνα μὴ ἑτερογενὲς αὐτοῦ νομισθῆ τὸ σῶμα. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς γῆς ἐπέπλαστο, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὑπόνοιαν ἐλάμβανον οἱ διὰ φαντασίας τὴν δόκησιν εἰσάγοντες, μήτε ἄρα οὐ κατὰ ἀλήθειαν ἔφερον ἀνθρώπου σῶμα.

ADVERSUS EUNOMIUM¹

Εἰ πρωτότοκος, φασίν, ὁ Υἱός, οὐκέτι μονογενής· ἀλλ' ὀφείλει καὶ ἄλλος εἶναι, οὗ πρωτότοκος λέγεται. Καίτοιγε, ὦ σοφέ, καὶ ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου μόνος γεννηθείς, πρωτότοκος αὐτῆς εἴρηται. «Ἔως οὐ γὰρ ἔτεκε, φησί, τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον». «Ὡστε οὐκ ἀνάγκη ἀδελφοῦ πρωτότοκον λέγεσθαι. Λεχθείη δ' ἂν, ὅτι καὶ ὁ πρὸ πάσης γεννήσεως πρωτότοκος ἐλέγετο· ἔτι δὲ καὶ *πρὸς τοὺς διὰ υἰοθεσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ Θεοῦ γεννωμένους, ὡς ὁ Παῦλος φησιν· «Ὅτι οὐς προσέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς».

666

coniunctione viri corpus non acciperet; neque rursus extra hominum successionem, velut primus homo, ne eius corpus diversi generis esse putaretur. Nam si ipse quoque ex terra formatus esset, sicut fuit princeps humani generis; suspicandi ansam habuissent, qui nudo mentis commento specie tenus incarnationem docent, non forte humanum corpus re ac veritate gestasse.

Lib. IV. In illud *Primogenitus omnis creaturae*.² [...] Si Filius, inquit, primogenitus est, non amplius est unigenitus, sed et alius esse debet, cui comparatus primogenitus dicatur. Atqui, o sapiens, etiam ex Maria virgine solus natus, primogenitus eius dictus est. *Donec enim peperisset*, inquit, *filium suum primogenitum*.³ Quare non est necesse fratris respectu * primogenitum vocari. Dici etiam possit, quod et quis qui generationem omnem antecedit, primogenitus diceretur, quin et respectu eorum, qui per adoptionem Spiritus sancti ex Deo nati sunt, ut Paulus ait: *Quoniam quos praescivit, eos et praefinivit conformes imaginis Filii sui, ut ipse sit primogenitus in multis fratribus*.⁴

666

¹ Libri IV et V *Adversus Eunomium* Didymo attribuuntur (cf. *In totum PL 29*, ad editionem operum S. Basilii Magni adnotationes, auctore IOANNE GRIBOMONT O.S.B., a. 1959. Cf. etiam Cay I, 431 et 457; Bar II, 53 et 93; Al 290 et 301).

² Col. I, 15.

³ Matth. I, 25.

⁴ Rom. VIII, 29.

EXPOSITIO IN PSALMOS ¹

667 In Ps. XXI, 10. Τάχα γὰρ ὁ ἐκ σπέρματος συλληφθεὶς ἐν τῇ γαστρὶ, PG
39, 1277
πληρωθέντος τοῦ καιροῦ τῆς ἀποτέξεως, ὑπ' αὐτῆς τῆς μήτρας ἐπὶ τὰ ἔξω
βάλλεται. Μόνον δὲ τὸν Σωτῆρα ὁ Πατὴρ ἐκ τῆς γαστροῦς τῆς Παρθένου
ἐξασπᾶ, οὐκ ἔξωθεν σπέρματος αὐτῇ καταβληθέντος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τοῦ
θεοῦ τόκου ἐξεσπασμένου.

667 In Ps. XXI, 10. Etenim de semine conceptus in utero, impleto
partus tempore, ab ipso utero ad auras emittitur. Solum autem Sal-
vatorem Pater e Virginis utero extrahit, non foris ei immisso semine,
sed divino partu inde educto. PG
39, 1278

AEGEMONIUS (saec. IV)

ACTA DISPUTATIONIS CUM MANETE HAERESIARCHA ²

668 XLIX. Sed et amplius adhuc omnibus ostendere cupio, ut agno-
scant universi, assertio tua quantum impietatis obtineat. Si enim,
secundum quod tu dicis, non est natus, sine dubio nec passus est;
pati enim qui natus non est, impossibile est. Quod si non est pas-
sus, crucis nomen aufertur. Cruce autem non suscepta, nec Iesus
ex mortuis resurrexit. Quod si Iesus ex mortuis non resurrexit, nec
aliquis alius resurget. Quod si nullus resurget, nec iudicium erit.
Certum est enim, quia si non resurgam, nec * iudicer. Quod si non PG
10, 1511
iudicium erit, frustra erit observatio mandatorum Dei, nullus ab-
stinentiae locus est: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur.*³
Haec autem omnia connectis, negans quod de Maria natus est; si
enim confessus fueris eum de Maria natum, et passio subsequatur
necesse est, et passionem resurrectioni, et resurrectionem iudicium,
et salva nobis erunt Scripturae praecepta. Non ergo iam vana est
quaestio, sed plurima in hoc verbo. Sicut enim omnis lex et pro- *1512

¹ Cf. Bar, II, 93. Vide alios locos Didymo attributos, sub titulo *Incer-
tus Auctor*.

² Opus hoc est Aegemonii. Cf. Bar, II, 43; Al, 320.

³ I Cor. XV, 32.

● PG 29, 764, 772. PG 39, 372, 397, 404, 421, 481, 484, 557, 589, 705,
817, 821, 829, 832, 841, 884, 893, 1077, 1233, 1373, 1464, 1465, 1485, 1496,
1632, 1800, 1814.

● S. SIRICIUS PP († 399), PL 13, 1177, 1178 refert *Epistolam ad Any-
sium*. Epistola haec est S. Ambrosii.